

році.

Чорнобильська зона відчуження є унікальним багатогранним об'єктом, що не має аналогів у світі. Її розвиток як туристичної дестинації дозволяє трансформувати травматичний досвід у ресурс для сталого розвитку. Науковий підхід до управління туризмом у ЧЗВ має базуватися на балансі між економічною доцільністю, екологічною безпекою та повагою до історичної пам'яті.

Список літератури:

1. Худо́ба В., Скаба́ра Р., Сама́рцева, М.. Чорнобильська зона відчуження як унікальний туристичний напрямок. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: географія*, 2021, № 50(1), С.111–118. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.13>

2. Stone P. R. A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 2006 №54.2, P. 145-160.

УДК 504.054:502.17(477.41)

**ТРАГЕДІЯ ЧОРНОБИЛЯ: ВІД ТЕХНОГЕННОГО
КОЛАПСУ ДО ЗОНИ ВІДРОДЖЕННЯ**

Герасим Я., Ласа С. І., Москалюк Н. В.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: moskalyuk@chem-bio.com.ua

26 квітня 1986 року позначене в історії як дата безпрецедентної техногенної катастрофи на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС.

Внаслідок вибухів під час технічних випробувань у довкілля потрапила радіоактивна хмара, сумарна активність ізотопів якої в десятки разів перевищувала наслідки ядерного удару по Хіросімі. Масштабний викид створив глобальні екологічні виклики, що залишаються актуальними й сьогодні. Особливої уваги заслуговує самопожертва близько 240 тисяч ліквідаторів, які зазнали критичного радіаційного впливу під час

приборкання пожежі [1].

Метою дослідження є комплексний аналіз еколого-біологічних та соціально-політичних наслідків Чорнобильської катастрофи крізь призму сорокарічного досвіду, а також обґрунтування необхідності формування екологічної компетентності майбутніх фахівців.

Героїзм пожежників дозволив уникнути критичного сценарію – потужного водневого вибуху, що міг би багаторазово посилити масштаби лиха для Східної Європи. Радіаційного впливу безпосередньо після аварії зазнали близько 8,5 млн осіб, а забруднення охопило 155 тис. км² територій, третина з яких – угіддя сільськогосподарського призначення [5]. Створення Зони відчуження через критичне забруднення абіотичних компонентів (повітря, ґрунтів, вод) призвело до вилучення земель з господарського обігу. Попри антропогенну пустку, ця територія стала унікальним резерватом: тут мешкають близько 400 видів хребетних та 1200 видів рослин, серед яких понад 80 мають статус рідкісних або занесені до Червоної книги України [3]. Водночас біота регіону залишається об'єктом інтенсивного радіобіологічного моніторингу через високий рівень генетичних мутацій.

На той час керівництво Радянського Союзу проголосили «гласність і відкритість» [2]. Однак надзвичайна ситуація на ЧАЕС засвідчила фальшивість гасел. Розуміючи, що екологічна катастрофа такого масштабу матиме негативні наслідки для комуністичного режиму, керівництво СРСР обрало курс на її замовчування. Уся інформація про Чорнобильську катастрофу одразу опинилася під ідеологічним контролем КПРС і КГБ. Чорнобильська трагедія засвідчила неготовність державної верхівки підпорядкувати політичні інтереси гуманістичним цінностям життя і здоров'я людей. Щоб продемонструвати, наче б то ніякої небезпеки радіації немає, партійне керівництво не відмінило першотравневу демонстрацію. На Хрещатик за п'ять днів після аварії вивели сотні тисяч людей, в тому числі школярів. Наступного дня всі газети рясніли парадними повідомленнями.

Питання верифікації кількості жертв Чорнобильської

катастрофи залишається дискусійним у науковій спільноті через відсутність єдиної методології оцінювання. За даними організації «Лікарі світу за запобігання ядерній війні» [4], смертність лише серед ліквідаторів оцінюється у 50–100 тис. осіб, а загальна кількість жертв може сягати 246 тис. Інші джерела наводять цифри від 540 до 900 тис. постраждалих. На територіях з аномальним радіоактивним фоном досі проживає від 2 до 7 млн осіб. Радіогенний вплив підтверджується різким зростанням онкопатологій: зокрема, аналіз випадків раку щитоподібної залози серед осіб, які на момент аварії були дітьми або підлітками, свідчить про зростання захворюваності з 59 випадків у доаварійний період до 725 випадків за період 1986–2019 рр. [3].

Чорнобильська проблема залишається динамічним викликом, а не статичною історичною подією. Сучасний стан об'єкта «Укриття» свідчить про перманентну техногенну загрозу: фізичне зношення «Саркофага» вимагає постійного моніторингу та інженерних інновацій. Розуміння цих ризиків є критичним для студентів-біологів, адже ймовірність руйнації старих захисних споруд і подальша міграція радіонуклідів потребують готовності до розробки нових стратегій екологічного захисту та біоіндикації.

Чорнобильська катастрофа залишається фундаментальним уроком відповідальності влади перед суспільством. Дефіцит відповідей на ключові питання безпеки та тривалий негативний вплив на здоров'я громадян, особливо дитячого населення, виводять проблему мінімізації наслідків аварії у ранг пріоритетних завдань державного рівня. Сучасні трансформації соціально-психологічного стану населення забруднених територій та необхідність гарантування прав майбутніх поколінь зумовлюють нагальну потребу у розробці оновленої Концепції захисту населення, що відповідала б актуальним викликам та міжнародним стандартам безпеки.

Перспективи подальшого розвитку атомної енергетики у світі мають базуватися не на нарощуванні потужностей, а на безумовному пріоритеті безпеки. Ключовим викликом для інженерної та наукової думки залишається створення систем, здатних повністю локалізувати радіацію та мінімізувати наслідки

ймовірних інцидентів. Попри те, що з моменту аварії на ЧАЕС минуло чотири десятиліття, її наслідки залишаються у фокусі світової науки. За класифікацією UNSCEAR та ВООЗ, Чорнобильська трагедія залишається еталоном ядерної катастрофи найвищого рівня, що зобов'язує людство до перегляду парадигми експлуатації ядерних об'єктів.

Список літератури:

1. Бакуменко В. Д. та ін. Сучасні підходи до вирішення проблем Чорнобильської зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення : монографія. Київ : УАДУ, 2000. 151 с.
2. Десятников П. Біль, якому немає меж: Чорнобильська трагедія. *Пожезна безпека*. 2004. № 4. С. 10–13.
3. Інформаційні матеріали до річниці аварії на Чорнобильській АЕС. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-do-rokovyn-avariyi-na-chornobylskiy-aes> (дата звернення: 05.07.2026).
4. Плохій С. Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи. Київ : [б. в.], 2019.
5. Чорнобиль. Наслідки для довкілля, здоров'я та прав людини. Досвід подолання (офіц. док., кн., зб. наук. ст. 1999–2002 рр.) / М-во освіти і науки України, Держ. наук.-техн. б-ка України, Інформ.-бібліогр. від. ; уклад. А. В. Луговська. Київ, 2003. 14 с.